

Zenei ritkaságokat bemutató koncertek

MUNKATERV

Kalafszky Adriána

Bevezető

E koncertek létrehozásában fő motivációm és vágyam, hogy a külföldi tanulmányaim során megszerzett tudásomat a régizenei vokális stílust illetően Magyarországon is minél szélesebb körben megismertessem. Régizenei koncertek szólistájaként és tanárként is sokszor találkozom azzal a tévhittel, miszerint az 1750 előtt írt zenét egyenes hangon kell előadni. Ez egy nagyon lebutított és leegyszerűsített gondolatmenet, hiszen a régizenei művekben is korszakokat, különböző nyelvterületeket és különböző énekes iskolákat különíthetünk el, amelyek megkívánják az énekestől, hogy a hangját ezerféleképpen tudja használni, ebből kifolyólag magas technikai tudást követelnek meg az előadótól. Semmiképpen sem valamilyen „generál” hangadást jelent ez, hanem éppen ellenkezőleg, az elképzelhető hangszínek legszélesebb palettáját! Példaként, az opera műfajának megszületésekor, 1600 körül a központi kérdés az volt, mi a fontosabb, a zene vagy a szöveg? „Recitar cantando” - Giulio Caccini, Sigismondo d’India és kortársaik monódiáiban a szöveg, a megzenésített vers lejtéséből jön létre a zene. A zene retorikával való szoros kapcsolata e korok hangszeres zenéjében is tetten érhető.

Amellett, hogy Lipcsében különböző hangszínekkel kísérleteztem, énekmethodikai forrásokat tanulmányoztam és megtanultam kéziratos kottákból énekelni, egy egészen csodálatos világ nyílt ki előttem, amikor megismerkedtem a barokk gesztikával. Olyan természetesen egészítette ki mindazt, amit a régizenei stílusról gondoltam, azt éreztem, megtaláltam a hiányzó láncszemet! Az a tapasztalatom, hogy jótékony hatással van az énektechnikára is, a mozdulatokat az énektanításban is alkalmazom és mindig sikert érek el vele. Egyfelől a szöveg retorikai és nyelvtani szabályait, másfelől a darab mondanivalóját és az érzelmek közvetítését erősíti, hiszen minden szóhoz vagy gondolathoz tartozik egy mozdulat. Lipcsében több olyan előadásban vettem részt, amit gesztikával adtunk elő. Egy ilyen előadásra való felkészülés mellett, hogy rengeteg energiát igényel, sok szervezési munkát is jelent, például abroncsos jelmezt kell szerezni hozzá. 2016-ban Budapesten egy nagy érdeklődést kiváltó francia kantátaesten énekeltem barokk jelmezben, barokk gesztikával, az az este győzött meg arról, hogy itthon is érdemes lenne több ilyen előadást csinálni.

A régizenei műsorokhoz olyan darabokat válogattam össze, melyeknek nagy része valószínűleg soha nem hangzott el Magyarországon – ha készült is belőlük modern kiadás, az nem hozzáférhető a magyarországi zenei könyvtárakban vagy csak a kéziratos kotta áll rendelkezésre. Számítógépes kottaszerkesztéssel 2016 óta foglalkozom, a budapesti Orfeo Zenekar számára szóló énekekre és kisebb apparátusú hangszeregyüttesre írt kéziratos kottákból készítek alkalmanként modern előadási anyagot. Az ösztöndíj lehetőséget adna számomra, hogy e kevésbé ismert és játszott darabok kottáit elkészítsem.

A régizene mellett klasszikus, romantikus és kortárs műsorokat is tervezek, mert úgy érzem, ezek által fejlődhetnék tovább énekesként és céljaim között a repertoárom bővítése is szerepel. Korombeli, a fiatal generációhoz tartozó alkotótársakkal szeretném megvalósítani a koncerteket, melyek mindegyikébe elképzeltem egy „csavart”, valamit, ami különlegessé teszi az előadást.

Az MMA művészeti ösztöndíj programjában évente 4 koncertet szeretnék megvalósítani, ez a 3 év alatt összesen 12 koncertet jelent. Négy nagy témakörbe soroltam a koncertterveket, melyeket koncertsorozatoknak is tekinthetünk: Mono-operák, Zenei arcképek, Szakrális zene és Ének-klarinet kamarakoncertek. Minden sorozat három koncertötlet leírását tartalmazza, a 3 év alatt mindegyik tematikából egyet-egyét szeretnék realizálni.

I. MONO-OPERÁK

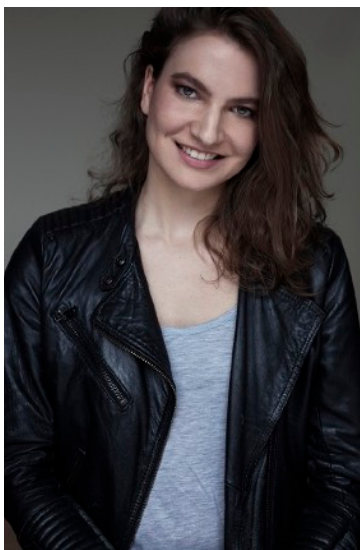

Előadás koncepció

A barokk korban a színpadi műveket korabeli gesztikával adták elő, amely egy nagyon színes és kifejező eszköze az érzelmek közvetítésének - mégis, mivel a mai kor embere ezt a jelrendszert már nem érti, inkább csak kuriózumként tekint rá. Mindig is izgatott az, hogy a barokk gesztikát a modern mozgásformákkal hogyan lehet kapcsolatba hozni, párhuzamba állítani. Az általam választott kantáták olyanok, mintha egyszereplős mini operák lennének. Mivel csak egy énekesre íródtak, ő jeleníti meg egy személyben a történet összes szereplőjét, amely rengeteg színpadi lehetőséget rejt magában. Az énekes a barokk gesztikával és jelmezben - vagy ezek stilizált változatával/ban - énekel, míg egy táncos segíti a történet vizuális megjelenítésében. Olyan modern, mini opera patchwork-öket képzelek el, amelyben a zene és a mozgások szimbólumrendszere elemi erővel hat a nézőre.

Alkotótárs:

Takács Réka (mozgás)

Budapesten született 1987-ben. Kisgyermekként kezdett művészi tornára járni, majd balettra az Állami Balettintézetbe, amelyet számos más mozgásforma megismerése követett. A zenei általános iskola után a Városmajori Gimnázium ének-zene tagozatán érettségizett. Középfokú tanulmányait követve a Járdányi Pál Zeneiskola magánének szakán képezte tovább magát Schultz Katalin és Boross Szilvia tanítványaként. Bachelor egyetemi tanulmányai után Hollandiába költözött, ahol négy évet töltött tanulmányokkal és munkával. Bölcsész- és társadalomtudományi diploma megszerzése után, 2013-ban visszatért Budapestre és a hazai színház világához. Azóta többek között az Átrium Film-Színház, a TÁP Színház és az Orlai Produkciós Iroda előadásaiban dolgozott mint színész illetve rendezőasszisztens. Többéves művészi torna, balett és kortárstánc, illetve ének és zenetanulás, valamint művészeti mentor tapasztalatait viszi bele mostani munkáiba. Részt vesz közösségi színházi produkciókban (KÁVA Színház) és európai partnerségi programokban (ATIPIA, HangKút Projekt). 2018 óta rendszeresen tart

művészetpedagógiai ének-zene- és mozgástréningeket beltéri (osztály- és próbatermi) és kültéri (szabadtéri kulturális fesztiválok) helyszíneken egyaránt. Jelenleg a non-verbális színházi kifejezőeszközök és a mozgásban lévő test energiájának kutatásával is foglalkozik.

1.1 ERO E LEANDRO

Történet

A történetet Muszaiosz Héró és Leandrosz c. epüllionjából ismerjük; Ovidius Hősnők levelei c. versfüzére is föllelevenítette a két szerelmes fiktív levelei formájában. Leandrosz, az abüdoszi görög ifjú egy ünnepség alkalmával beleszeretett a szép Héróba, aki a Hellészpontosz túlsó oldalán, Szésztoszban egy toronyban élt mint Aphrodité papnője. Leandrosz, akinek titkolnia kellett szerelmét, minden éjjel átúszott a tengerszoroson, hogy az éjt kedvesével töltsse; az a toronyra kiakasztott lámpással jelezte neki az irányt. Egy viharos éjen a lámpa kihunyt, és Leandrosz a tengerbe veszett; másnap reggel Héró, meglátva szerelmesének a parton heverő holttestét, levetette magát a toronyból.

Zene

Louis-Nicolas Clérambault (1676 - 1740): Léandre et Héro (1713)

francia kantáta szopránra, hegedűre, fuvolára és basso continuora

A francia barokk kantáta műfaja XIV. Lajos udvarában élte a fénykorát. Ezek a kantáták szalonokban szólaltak meg, ezért előadásukhoz nem volt szükség sok zenészre. A kor neves szerzői olyan allegorikus, filozofikus, történelmi vagy mitológiai történeteket zenésítettek meg, amelyeket a közönség jól ismert. Clérambault feldolgozásában Héró és Leandrosz történetét egy Narrátor szemszögéből halljuk (egyszer megszólal Leandrosz is) és további szereplőket is felvonultat (Neptunusz, Vénusz, Cupido). A kantáta legvirtuózabb tétele a mű középpontjában álló ária, mely a tengeri vihart tárja elénk. Héró és Leandrosz tragikus története Clérambault-nál happy enddel zárul: haláluk után Neptunusz felemeli a halhatatlanok közé a két szerelmezt. A kantáta egy moralizáló áriával zárul, amely a történet tanulságát foglalja össze.

Georg Friedrich Händel (1685 - 1759): Ero e Leandro, HWV 150 (1707)

olasz kantáta szopránra, 2 oboára, vonós zenekarra és basso continuora

A művet Händel fiatalkori római tartózkodása alatt, valószínűleg Pietro Ottoboni bíboros szövegére írta. Héró monológját halljuk: a toronyból meglátja, hogy Leandrosz a tengerbe veszett és kétségbeesetten siratja őt, míg végül maga is a habok közé veti magát. Hagyományosan 3 recitativot 3 da capo ária követ, ezek az áriák Héró különböző lelkiállapotait mutatják meg, amíg elszánja magát az öngyilkosságra. Különös, de nagyon hatásos módon Händel egy recitativoval fejezi be a művet.

1.2 ARIANNA #abbandonata

Történet

Ariadné krétoi királylány, Minósz és Pasziphaé lánya. Első látásra beleszeretett a daliás Thészeuszba, aki a Minótaurosznak szánt áldozatokkal jött Athénból. Daidalosz tanácsára Ariadné az ifjúnak egy pamutgombolyagot adott, s az a letekert fonál segítségével kitalált a labirintusból, miután a szörnyet megölte. Kiszabadítva az athéni túszoikat, Thészeusz hajón elmenekült, s magával vitte a szerelmes Ariadné, ahogy eleve megígérte neki. Útban Athén felé kikötöttek Naxosz szigetén; az álomba merült Ariadné arra ébredt, hogy a görög sereg továbbhajózott, s ő egyedül maradt. A kétségbeesett lányra hamarosan rátalált Dionüszosz, megvigasztalta szerelmével, s végül feleségül vette.

Zene

Philippe Courbois (1705 – 1730): Ariane (1710)

francia kantáta szopránra, hegedűre és basso continuora

Philippe Courbois egyéni hangú kantátaival tett szert hírnévre a 18. századi francia udvarban. Louis Fuzelier szövegére írott kantátái között találjuk az Ariadnét is, mely a műfaj hagyományos felépítését követi, ám zenei megoldásaiban száz százaléig kihasználja a szövegben rejlő drámai lehetőségeket. A recitativókban a Narrátor meséli a történetet, míg az áriákban - kivéve az utolsó, moralizáló áriát - Ariadnét halljuk. Álom és ébredés, visszhang és vihar zene: utóbbi Ariadné bosszú áriájában, ahol az isteneket kéri, segítsenek megtorolni az őt ért sértést. Dionüszossal való találkozásával a kantáta boldog véget ér. Az utolsó ária szerint a történet tanulsága, hogy a legnagyobb tragédiák is csak azért történnek, mert már készül számunkra valami, a korábbinál sokkal jobb dolog.

Benedetto Marcello (1686 – 1739): Arianna abbandonata, S. 98 (1727 után keletkezett)

olasz kantáta szopránra, vonós zenekarra és basso continuora

A velencei arisztokrata családból származó Benedetto Marcello önmagát dilettáns zeneszerzőnek vallotta. Ariadné történetét két művében is feldolgozta: egy nagyobb apparátusra írt zenés jelenetben és egy kantátában. A kantáta egy három-részes nyitánnyal kezdődik (Prestissimo, Adagio Assai, In Minuet Presto), majd egy feltűnően kromatikus, a jelenet tragikusságát hangsúlyozó recitativo accompagnatoban megjelenik Ariadné. Első áriájában a kétségbeesés és az elhagyatottság hangján szól, a zenekar játéka néha a könnyek hullását, néha a szívdobogást juttatják eszünkbe. A secco recitativot követő ária ezzel ellentétben már elővetíti Ariadné Dionüszossal való találkozását és egy vad tánccal zárja a darabot.

1.3 ORDO VIRTUTUM - Az Isteni Erők játéka (1151) misztériumdráma

Hildegard von Bingen (1098 – 1179) az első ismert zeneszerzőnő. Fő műve a három könyvből álló hatalmas antropológiai, teológiai, filozófiai, költői, zenei alkotás a Liber Scivias (Tudd az utakat). A mű utolsó részei a "kegyelem fenségdalainak" nevezett himnikus költemények, valamint az Ordo virtutum (Az Isteni Erők játéka) című misztériumdráma, mely az első szöveggel és zenével fennmaradt oratóriumnak is tekinthető. A művet a feltételezések szerint a rupertsbergi zárda templomának 1152-es felszentelésekor mutatták be oratóriumjellegű előadásban. Magyarországon úgy gondolom, hogy ennek a műnek már csak a „koncertszerű” előadása is hiánypótló lenne, hiszen nagyon ritkán fordul elő egy-egy Hildegard antifóna a hazai koncerteken. Sokaknak már csak ez a zene is teljesen furcsának és ismeretlennek hathat, mivel annyira távol esik időben a mi korunktól, ami engem viszont a zene előadásánál is jobban izgat, az az, hogy ez a majdnem 1000 éve keletkezett mű mit tud mondani nekünk, a 21. század emberének? Lipcsében Maria Jonas német énekesnő kurzusán találkoztam először Hildegard zenéjével. A kurzus záró koncertjét az iskola aulájában tartottuk, mert a visszhangos tér jobban emlékeztetett egy templom akusztikájára. Megszólt a tekerő és a harangok, elkezdtünk énekelni, amire rövid idő után az iskolában tanuló táncosok kijöttek a termekből és elkezdtek mozogni, improvizálni a zenére. 1 órát énekelünk megszakítás nélkül, ők pedig csak táncoltak, az egész olyan volt, mint egy szent rituálé. Ez az élmény győzött meg arról, hogy Hildegard mondanivalójának ennyi év távlatából is van létjogosultsága.

Történet

Az Ordo Virtutum kuriózumnak számít a korabeli alkotásokhoz mérve, ugyanis nem bibliai történetet jelenít meg, hanem a kozmikus erőkkkel azonosított allegorikus szereplőket, „Erényeket” léptet fel. (Kulcsár F. Imre magyar fordításában Isteni Erőknek nevezi őket.) A nyolc női énekesre, és a Sátánt megszemélyesítő prózai szerepet játszó férfira írott darab témája az Erények és a Sátán harca egy lélekért.

Szereplők:

Lélek
Ördög
Isteni Erők:
Istenismeret
Alázat
Szeretet
Istenfélelem
Engedelmesség
Hit
Remény
Szeplőtelenység
Ártatlanság
Világ Megvetése
Mennyei Szeretet
Önfegyelem
Szemérmesség
Könyörületesség
Győzelem
Különbségtevés
Türelem

Szövegfordítás: Létezik magyar fordítás a műből: Hildegard von Bingen: Az Isteni Erők játéka – énekes misztériumdráma, Kulcsár F. Imre fordítása - Paulus Hungarus Kiadó - Kairosz Kiadó, 2003

Előadás koncepció

Gardenö Klaudia a Színházművészeti Egyetemen színházrendező – bábszínházi rendező szakirányon végzett. Tavaly ismertük meg egymást, amikor a vizsgaelőadásukhoz keresett Hildegard von Bingen zenéket. Az előadás zenei anyagának összeállításában vettem részt, emellett kottákkal, fordításokkal segítetttem a munkát. A „Nyomorult nőszemélyek – Női vértanú szentek modern krónikája” nagyon izgalmas előadás lett, egy igazi összművészeti produktum, melyről az alkotók így vallottak:

„Arra vállalkozunk, hogy a csoda, a hit, a kereszténységhez való viszonyunkat és dilemmáinkat fogalmazzuk meg olyan, az egyházi kánonban szentként elfogadott nők életén és vértanú halálán keresztül, mint Kildare-i Szent Brigitta, Szent Viktória, Szent Dymphna, Szent Wilgefortis, Szent Cecília, Antóciai Szent Margit. Történetünk alakjai ezeket az alakokat, vagy attribútumaikat jelentő bábok lesznek, amit a Magyar Képzőművészeti Egyetem látványtervező szakos hallgatói készítenek és mozgatnak. Az előadás, a komoly téma ellenére, nem mellőzi a humor és a groteszkség eszközeit. Inspirációként számunkra a kódexábrázolások szolgáltak, amik már önmagukban is tartalmazzák ezeket az elemeket: gondoljunk a több kódexben visszatérő vérnyulakra és furcsa lényekre.”

Klaudiával már akkor tudtuk, hogy szeretnénk újra együtt dolgozni és azóta keressük a lehetőséget erre. Az Ordo Virtutum rendezőjeként, hasonlóan a Nyomorult nőszemélyek-hez, biztos vagyok benne, hogy Magyarországon egyedülálló összművészeti produkciót tudnánk együtt létrehozni. Például ha sikerülne a Bánffy Palotában megrendezni az előadást, Klaudia ötlete szerint egy körmenet-szerű, rituális atmoszférájú, térbejárós, esti előadást tudnánk létrehozni. Az anyagi forrásoktól függően bábszínházak

bevonásában, komolyabb látványelemekben is gondolkodunk.

Ami a mű érthetőségét illeti, jobb ötletnek tartom a szöveges részeket magyar fordításban, az énekelt részeket pedig eredeti nyelven, latinul megszólaltatni. Így sem a kivetített magyar szöveg, sem egy papír alapú, nyomtatott magyar fordítás nem vonja el a figyelmet az előadásról.

Zene és hangszerelés

Hildegard zenéjének interpretációját illetően ahány együttes, annyiféle értelmezés. Ennek oka, hogy a korabeli lejegyzésben nem szerepel semmilyen, a hangszerelésre vagy a vokális előadásmódra vonatkozó utalás. Én a német énekesnő, Maria Jonas több workshopján is részt vettem Németországban és az Early Music Morella Fesztiválon, Spanyolországban. Maria elkötelezetten kutatja nem csak Hildegard zenéjének előadási lehetőségeit, hanem gyakran koncertezik közel-keleti, arab és zsidó zenét is játszó művészekkel. Rendkívül nyitott személyiség, saját együttese az Ars Choralis Coeln több Hildegard lemezt is megjelentetett, köztük az Ordo Virtutumot is, 2018-ban. Maria útmutatásával szeretnék a darab zenei és hangszerelési kérdéseiben döntést hozni. Kísérő hangszerként elképzelhetőek: tekerőlant, harangok, furulyák, fuvola, fidula, hárfa, de modernebb megoldásoktól sem zárkózom el (pl. elektronika, szabad improvizációs részek).

Mentorálás: Maria Jonas

Az énekesnő Köln legkreatívabb és legsokoldalúbb művészei közé tartozik. Főként régizenei és improvizációs koncertjei vannak, de híres arról, hogy mindenféle zenével képes megtalálni a kapcsolódási pontot. Együttese az Ars Choralis Coeln, az Ala Aurea és a Sanstierce. Rengeteg tapasztalattal rendelkezik Hildegard zenéjének előadását illetően. Mariához személyes jó kapcsolat fűz és biztos vagyok benne, hogy örömmel vállalja majd a projekt szakmai mentorálását.

További információ: www.maria-jonas.de

Külső hivatkozás: egy Hildegard antifóna az én előadásomban:

<https://soundcloud.com/adriana-kalafszky/hildegard-von-bingen-o-virtus-sapientiae>

2. ZENEI ARCKÉPEK

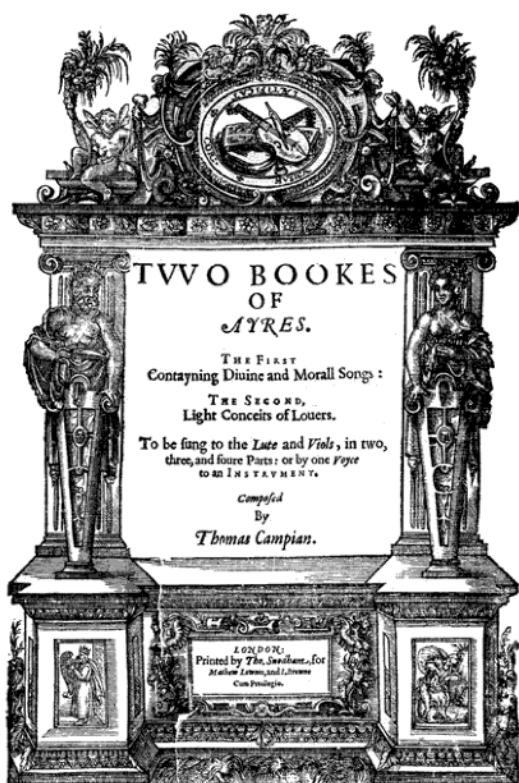
A régizeneben a szöveg és a zene kapcsolata nagyon szoros volt, rengeteg dal, legyen világi vagy egyházi témájú, olyan megzenésített vers, amelyben a szavak hangulatkeltő funkciója elsődleges. E koncertsorozatban a zene és a költészet összefonódását szeretném hangsúlyozni felolvasással összekötött, kötetlenebb hangulatú szalon koncertek létrehozásával: nem kizárólag a zenén keresztül, hanem irodalmi és történelmi forrásokon, az idő korlátait átlépő asszociációkon keresztül jelennek meg előttünk természeti képek, tragikus sorsok, vagy éppen egy konkrét személy arcképe.

2.1 Thomas Campion 400

Thomas Campion költő és zeneszerző 1567-ben született Londonban. Első verseit álneven jelentette meg 1591-ben, amelyek hamar hírnevet hoztak neki költőként, verseit a kor zeneszerzői előszeretettel használták fel kompozícióikhoz. Költészetelméleti írásai mellett zeneelmélettel is foglalkozott, művei John Playford érdeklődését is felkeltették. 1613-ban jelent meg 'Two bookes of Ayres' című gyűjteménye, mely 42 saját versére írt dalt tartalmaz. A címlapon felüntetett 'Divine and Morall Songs' és 'Light Conceits of Lovers' feliratok kétféle tematika szerint csoportosított dalokra utalnak. Az első kötet Istennel kapcsolatos, vallásos és elmélkedő dalokat tartalmaz, míg a második könnyedebb hangvételű, szerelmes versek megzenésítéseit. Az első kötet záró dala (All looks be pale) egy csodálatos elégia a 18 éves angol trónörökös, Henry herceg 1612-ben bekövetkezett halálára. Campion 400 éve, 1620-ban halt meg, én a teljes első kötet előadásával szeretnék megemlékezni halálának kerek évfordulójára.

Műsor

The First Booke of Ayres, Contayning Divine and Morall Songs

1. Author of light
2. The man of life upright
3. Where are all thy beauties now
4. Out of my soul's depth
5. View me Lord, a work of thine
6. Bravely deck'd, come forth bright day
7. To music bent is my retired mind
8. Tune thy music to thy heart
9. Most sweet and pleasing are thy ways
10. Wise men patience never want
11. Never weather-beaten sail
12. Lift up to heav'n sad wretch thy heavy sprite
13. Lo, when back mine eye, pilgrim-like I cast
14. As by the streams of Babylon
15. Sing a song of joy
16. Awake, awake, thou heavy sprite
17. Come cheerful day
18. Seek the Lord
19. Lighten heavy heart thy sprite
20. Jack and Joan
21. All looks be pale

Előadás koncepció

Campion a kötet előszavában az előadás lehetséges módjairól ír: lant kísérettel, többszólamú kórusműként, de akár egy szól viola da gamba kísérettel is játszhatóak a dalok. A korban a viola da gamba consortok nagyon közkedveltek voltak, a consort együttessel kísért dal műfaja virágzott, ezért én a dalokat 1, 2 vagy 3 viola da gamba kíséretével szeretném előadni. Szeretném, hogy a koncerten Champion zenéje mellett versei is helyet kapjanak, hozzájárulva ahhoz, hogy még teljesebb kép rajzolódhasson ki erről a sokoldalú művésztől. Mivel költő is volt, zenéje nagyon szorosan kapcsolódik a költészethez, ahogy ő maga írja: egy jól előadott dal olyan, mint egy találó epigramma a költészetben. Az előszót e tanáccsal zárja, melyet én szeretnék megfogadni: „Ezekben a kötetekben nem az összes dal jó, de nem is az összes rossz; énekeld vagy olvasd fel őket, ahogy neked tetszik.”

2.2 'Tis Nature's Voice

*'Tis Nature's Voice; thro' all the moving Wood
Of Creatures understood:
The Universal Tongue to none
Of all her num'rous Race unknown.
From her it learnt the mighty Art
To court the Ear or strike the Heart;
At once the Passions to express and move;
We hear, and stright we grieve or hate,
rejoice or love;
In unseen Chains it does the Fancy bind;
At once it charms the Sense and capivates the
Mind.*

*A természet hangja ez, a zengő fákön keresztül,
s a teremtmények megértik azt:
Egyetemes nyelv, amely a számos faj közül
egyetlen előtt sem ismeretlen.
Tőle származik a hatalmas művészet,
mely hízeleg fülemnek, vagy szív közepébe sújt,
Kifejezve, s egyben felébresztve a szenvedélyt.
Halljuk őt - s máris gyászolunk, gyűlöletet érzünk,
Örvendezünk, vagy szerelemtől lángolunk.
Láthatatlan kötelékeivel foglyul ejti képzeletünk,
Elbűvöli érzékeink, s egyben meghódítja elménk.
(Purcell: This Nature's voice)*

E műsorban helyet kap a természet és a Teremtő dicsérete: a napsugaras nyár, a mezők, az erdők a benne lakozó madarakkal, és nem utolsó sorban a természetben helyet kapó ember örömeivel, boldogságával, szerelmével és bánatával együtt. A lélek, a szív és az ezt megjelenítő muzsika rejtelseit középkori, reneszánsz és barokk kori énekek és korabeli lantművek segítségével szeretném bemutatni. A 14. századtól a 17. század végéig a lantot Európában az énekhang után a hangszerek között a legnagyobb elismerés övezte, sokáig a „hangszerek királynőjének” is nevezték. A kor legnépszerűbb és egyben legjelentősebb instrumentuma volt, ami nemcsak szólójátékra alkalmas, hanem az ének kíséretére is a legideálisabb partnernek bizonyult, és a reneszánsz korban a kamarazene, a házimuzsikálás fő hangszerévé vált. A bel canto (szép éneklés) kezdetei a 17. század gazdagon díszített szóldalainak nyúlik vissza: lényege a hang mozgékonyaságán, kiegyenlítettségén és a hangzás szépségén alapul, megtartva a hangszín természetességét. Angol, német, olasz és francia szerzők művein keresztül szeretném bemutatni a különböző nyelvtérületek és korszakok jellegzetességeit, korabeli versekkel, szonettekkel kiegészítve.

Műsor

Részletek a Carmina Buranából, Giovanni da Cascia (1270 - 1350), Francesco Landini (1325 - 1397), Oswald von Wolkenstein (1376 - 1445), Antoine Busnois (1430 - 1492), Giacomo Gorzanis (1520 - 1575), Robert Johnson (1583 - 1633), Nicholas Lanier (1588 - 1666), Henry Lawes (1596 - 1662) és Henry Purcell (1659 - 1695) művei.

2.3 Királynők lamentói

17. századi zeneszerzők ritkaságszámba menő műveiből állítottam össze e koncert műsorát. Rendkívül izgalmas, hogy ezek a szerzők a világtörténelem (közel)múltbeli vagy éppen aktuális eseményeit dolgozták fel kantátáikban. A történetek szereplőit, királyokat, királynőket és azok kegyenceit hús-vér emberekként ábrázolják: a halál előtt mindenki egyenlő.

Az angol királynét, Boleyn Annát 1536-ban fejezték le. Kivégzése előtti utolsó óráiban írott verse kifejező képekben bővelkedik. A strófikus altatódalban a halál a lélekharang kondulásának hangjára ringatja örök álomba a királynét.

Stuart Mária skót királynőt 1587-ben fejezték le. Carissimi a vérpadon őrjöngő királynő utolsó szavait zenésíti meg, rendkívül magas fekvésben (magas C-ket ír) és nagy hangterjedelemben, ezzel is hangsúlyozva Mária szélsőséges lelkiállapotát. Carissimi a királynőt büszke, a halállal bátran szembenező, igaza mellett a végsőig kitartó, erős nőnek ábrázolja. Korabeli szokás szerint a kivégzéskor kendőt kötöttek az elítélt szemére, Stuart Mária ez ellen is tiltakozik: nincs szüksége kendőre, hogy szemeit örökre lecsukja.

I. Károly angol királyt 1649-ben fejezték le, haláláról Habsburg Lipót Vilmos főherceg olasz nyelvű verset írt, ezt zenésítette meg Antonio Bertali olasz zeneszerző. Bourbon Henrietta Mária angol királyné mellett egy Narrátor (basszus) meséli el a történetet. Ezen kívül mindegyik darab csak egy énekest használ az összes szereplő megjelenítésére.

Luigi Rossi 1632-ben Svédországba utazott, ahol megbízták, hogy komponáljon egy kantátát II. Gusztáv Adolf svéd király halálának az alkalmából, aki a harmincéves háborúban a Lützeni-csatában esett el. A 'Lamento della Regina di Svezia' nagy sikert aratott és szerzője nevét ismertté tette szerte Európában. A lamentot a király felesége, az „őrült” Mária Eleonóra brandenburgi hercegnő énekli, amikor értesül férje haláláról.

Provenzale kantátája ennek a Rossi lamentónak a paródiája és ugyanazt a dramaturgiát követi: a hírnök meghozza a király halálának hírért, de a királynő minden egyes megszólalásánál egy-egy gyerekdallal válaszol, összesen hétszer, ráadásul nápolyi dialektusban. (Az örülteket sokszor árbrázolják úgy, hogy összefüggéstelenül beszélnek vagy gyerekdalokat énekelnek, gondoljunk csak Oféliára!)

Barbara Strozzi, korabarokk női zeneszerző sikamlós témát választott lamentójának témájául. XIII. Lajos francia király fiatal szeretőjének, Henri Coiffier de Ruzé-nak (1620 - 1642) tragikus történetét zenésítette meg. Henriket, akit a király elleni szövetségessel vádoltak, Lyonban fejezték le. A kantátában a halott fiú szelleme kísérti a királyt, a mű középpontjában pedig egy csodálatos lamentóban idézi fel kettjük szerelmének intim pillanatait, így okozva lelkiismeretfurdalást Lajosnak. Lajosban felébred a bűnbánat, a mű „földrengés zenével” ér véget, ami – akárcsak Jézus halálakor – annak a szimbóluma, hogy az ártatlanul kioltott életet még a természet is megsiratja.

Műsor

Ismeretlen szerző: O Death, rock me asleep (Boleyn Anna versére)

Luigi Rossi (1597 - 1653): Lamento della regina di Svezia „Un ferito cavaliero”

Giacomo Carissimi (1605 - 1674): Il Lamento in Morte di Maria Stuarda

Antonio Bertali (1605 - 1669): Lamento della Regina d'Inghilterra

Barbara Strozzi (1619 - 1677): Il lamento „Sul Rodano severo” [Cantate, Ariette e Duetti, op. 3. , 1654]

Francesco Provenzale (1624 - 1704): Squarciato appena havea con strali d'oro

Előadási anyag: A Provenzale és a Rossi műből nem létezik modern kiadás, így azokat én készíteném el.

Külső hivatkozás: Barbara Strozzi (1619 - 1677): Il lamento „Sul Rodano severo”

<https://soundcloud.com/adriana-kalafszky/barbara-strozzi-il-lamento-sul-rodano-severo>

3. SZAKRÁLIS KONCERTEK

E koncertsorozat három koncertje három különböző nyelvterület szakrális zenéjét szeretné bemutatni. Az egyházi zene kötöttebb műfaján belül is megfigyelhető, hogy az angol, német és olasz szerzők mennyire más nézőpontból szemlélik ugyanazt a témát. Nem meglepő módon az eltérő vallási közeg valamelyest rányomja bélyegét e szakrális dalokra, de az egyes népekre jellemző sajátosságok ugyanúgy felfedezhetőek bennük. Szeretném a dalokat olyan más zeneművekkel felváltva, párosítva előadni, ami egyfelől e sajátosságokat még jobban kiemeli, másfelől új megvilágításba helyezi az egyházi zenét, egy újfajta értelmezés lehetőségét tárják elénk.

3.1 An Evening with Mr. Purcell

A Harmonia Sacra című kötet szóló szopránra írt dalait skót népdal feldolgozások váltják William McGibbon 1746-ban kiadott gyűjteményéből. A vallásos dalok és a népdal feldolgozások dramaturgiai építkeznek, hangnemi szempontból pedig egységes láncolatot alkotnak. Az elhangzó dalok listája:

Műsor

Henry PURCELL (1659 - 1695)

Divine Hymns from the Harmonia Sacra [Book I, II - Playford, 1714]

1. "Let the Night perish" - Job's curse, Z. 191
2. "How long, great God?" - The Aspiration, Z. 189
3. "The Earth trembled" - On our Saviour's Passion, Z. 197
4. "In the black, dismal dungeon of despair", Z. 190
5. "Tell me, some pitying Angel" - The Blessed Virgin's Expostulation, Z. 196
6. "With sick and famish'd eyes", Z. 200
7. "Wilt thou forgive that sin" - Hymn to God the Father (Set to music by Mr. Pelham HUMPHRYES)
8. "Lord, what is Man! Lost Man!" - A Divine Hymn, Z. 192
9. "Now, that the Sun hath veil'd his Light" - An Evening Hymn, Z. 193

Külső hivatkozás: Henry Purcell: "In the black, dismal dungeon of despair", Z. 190

<https://soundcloud.com/adriana-kalafszky/henry-purcell-in-the-black-dismal-dungeon-of-despair-z-190>

3.2 Ódák és korálok

Christian Fürchtegott Gellert (1715 - 1769) korának legnevesebb és legtöbbet olvasott írói közé tartozott. 'Geistliche Lieder und Oden' című kötete 1757-ben jelent meg, a költő saját bevallása szerint úgy írta meg a verseket, hogy azokat korál dallamokra lehessen énekelni. Az első feldolgozás nem váratott sokáig magára: Carl Philipp Emanuel Bach, Johann Sebastian Bach második fia 1758-ban adta ki mind az 54 vers megzenésített változatát. Ugyan a kor más zeneszerzői is elkészítették saját feldolgozásaikat, egyedül Bach zenésítette meg hiánytalanul az összes verset. Gellert-dalait 2 sorban jegyezte le, a kíséret a basso continuo gyakorlatban és a korál tradícióban gyökerezik, dallamai egyszerűek, de csak azért, hogy az előadó kedvére díszíthesse a különböző strófákat. Később átdolgozott az ódákból néhányat és nagyobb kórusműveiben, passióiban és kantátaiban használta fel őket. A 19. században Beethoven is kiadta Gellert dalait, amelyeket a Bach ódák ihlettek. Carl Philipp Emanuel Bach és Beethoven Gellert-dalai mellé a Schemelli Énekeskönyv Johann Sebastian Bach által megzenésített koráljait állítom. Érdekes tanulmányozni, hogyan hatottak ezek a dalok Carl Philipp Emanuelre, majd a Bach fiú ódái Beethovenre: utóbbinál a szöveg ugyan megegyezik, de teljesen más a kivitelezés.

Műsor

Johann Sebastian Bach (1685 - 1750): Dalok a Schemelli Daloskönyvből, BWV 439-507 - válogatás

Carl Philipp Emanuel Bach (1714 - 1788): Gellert-dalok, Wq 194 (1758) - válogatás

Ludwig van Beethoven (1770 - 1827): Gellert-dalok, op. 48. (1802)

3.3 Stabat Mater

Ez a koncert a Jézushoz közel álló nők fájdalmát állítja a középpontba, születésétől a keresztre feszítéséig. A korabarokk szerzők Máriát és Mária Magdolnát hús-vér emberként ábrázolták zenéjükben, például Merula altató dalában a kis Jézust ringató anya a kisbaba testrészeire nézve vizionálja későbbi szenvedéseit, párhuzamot vonva a még piros arcocskák és a majd vértől pirosuló, köpésekkel beszenyezett arc között. Újabb és újabb látomások jönnek, de az altatódal rondó témaként visszavisszatér, míg a kíséret rendkívül modern: végig egy ringatózó, folyamatosan ismétlődő motívumot játszik, hajmeresztő hatást érve el. Dukay Barnabás kb. 350 évvel később írt, nekem ajánlott motettáit az örökkévalóság, a nyugodt várakozás hatja át, ezeket szeretném kontrasztba állítani a naturális ábrázolásmódot alkalmazó korabarokk szerzők dalaival. Mivel a Dukay darabok három viola da gambára és énekhangra íródtak, könnyedén előadhatóak ugyanazzal az előadói apparátussal, mint a régizenei darabok.

Műsor

Girolamo Frescobaldi (1583 - 1643): Maddalena Alla Croce, Sonetto Spirituale

Domenico Mazzocchi (1592 -1665): Lagrime amare (La Maddalena ricorre alle lagrime)

[Dialoghi e sonetti, 1638]

Tarquinio Merula (1594/5 - 1665): Canzonetta spirituale sopra alla nanna: Hor ch'è tempo di dormire

[Curtio precipitato et altri capricii, Libro secondo, 1638]

Giovanni Felice Sances (1600 - 1679): Stabat Mater, 1670

Dukay Barnabás (*1950): ...Velünk az Isten - motetta énekhangra és 3 viola da gambára, 2017

Dukay Barnabás (*1950): ...az úton történt - motetta énekhangra és 3 viola da gambára, 2017

Előadási anyag: A Mazzocchi műből én készíteném el a modern kiadást.

4. ÉNEK-KLARINÉT KAMARAKONCERTEK

A bécsi klasszikus és romantikus zenében a klarinétot tartották az egyik legalkalmasabb hangszernek arra, hogy az énekhangot kíséresse, mivel hangszíne tökéletesen keveredik az énekhangéval. A hangszer technikai fejlődésének köszönhetően rengeteg nagy zeneszerző alkalmazta műveiben a klarinétot szóló hangszerként. Mozart, Schubert és Donizetti mellett más, kevésbé ismert zeneszerzőket is megihletett a klarinét és az ének együtt hangzása. Ezek a művek sokszor kifejezetten egy tehetséges hangszerjátékosnak íródtak, így rengeteg virtuóz hangszeres szólót találunk közöttük, de előszeretettel használták arra is a klarinét hangját, hogy népi témájú dalokban megidézzék a pásztori idill hangulatát. A 20. század kamarazenejének is aktív szereplője a hangszer, sok kortárs zeneszerző pedig egyenrangú felekként, mindenféle más hangszer kísérete nélkül idézi fel a klarinét és az ének több száz évvel ezelőtt kezdődött kapcsolatát. Egy ilyen koncertsorozat jó alkalmat ad arra is, hogy bemutathassuk, hogyan változott az ún. 'historikus klarinét', míg az évszázadok során átalakult a ma is használatos 'modern klarinéttá'. Egri Márton klarinétművész az egyetlen Magyarországon élő klarinétos, aki historikus hangszeren is játszik. A koncerteket ővele és együttesével, az Ensemble 430-al, illetve Berecz Mihály fiatal fortepiano játékos és zongorista közreműködésével képzelem el. A három koncert műsorának összeállításában az volt a vezérelvem, hogy mindegyik koncerten egy-egy klarinét típus repertoárját - a ma használatos modern klarinét mellett az 5- és 12-billentyűs historikus klarinétokét - tudjuk bemutatni. A jól ismert kamaradarabok mellett a kevésbé ismert, erre az apparátusra írt műveket, illetve a külföldi zeneszerzők mellett magyar zeneszerzők klarinétos dalait is szeretnénk előadni, így bemutatva egészen napjainkig a klarinét és énekhangra írt rendkívül változatos repertoárt, korhű hangszeren.

4.1 Vokális kamarazene 5-billentyűs historikus klarinéttal

Wolfgang Amadeus Mozart, Conradin Kreutzer (1780 - 1849), Giacomo Meyerbeer (1791 - 1864) és Johann Wenzel Kalliwoda (1801 - 1866) művei.

4.2 Vokális kamarazene 12-billentyűs historikus klarinéttal

Louis Spohr (1784 - 1859), Franz Schubert (1797 - 1828), Franz Lachner (1803 - 1890), Gottfried Herrmann és Friedrich Wilhelm Kücken (1810 - 1882) művei.

4.3 Vokális kamarazene modern klarinéttal (20. századi és kortárs)

Ralph Vaughan Williams (1872 - 1958), Igor Stravinsky (1882 - 1971), Ned Rorem (*1923), Terence Greaves (*1933), Johanna Magdalena Beyer (*1934), Orbán György (*1947), Jörg Widmann (*1973) és Dragony Tímea művei.

Előadási anyag: A kamaraművek jelentős részének kottáját a lipcsei Hochschule für Musik und Theater könyvtárából szereztem meg, Magyarországon nem hozzáférhetőek.

Előadók:

Kalafszky Adriána (szoprán), Berecz Mihály (fortepiano/zongora), Egri Márton (klarinét)

Ensemble 430: Az együttes 2018-ban alakult azzal a céllal, hogy az ismert szerzők mellett kevésbé ismert mesterek munkáit is bemutassák. Lelkesen fordulnak a 18-19. század zenéjének irányába, a darabok megszólaltatásához korhű hangszereket használnak, így mindenkinek közelebb hozva a kor szellemét.